

מלשון נהייתי ונחליתי, שזאת השמחה באה על ידי הדינים שעברו בא"ך ימים הקודמים.
(עפ"י שפת אמת סוכות תרל"ט)
עוד על לשון 'אך' בשמחת שמיני עצרת – ע' שם משמואל שמחת תורה תרע"ה; פרי צדיק סוכות ז' ושמע"צ לב.

לכך לא נזכרה מצות שמחה בשמיני עצרת בפירוש, כי בדבר שעושים אותו בלא ציווי ניכר בו הרצון יותר. וזוהי מעלתם של ישראל שהם מעצמם מרגישים זאת ומתעוררים בשמחה עוד יותר. מאידך אילו לא היתה זו מצוה כלל, היה חשש שיאחזו כוחות חיצונים בשמחה, כי רק המצוה היא השומרת שלא ידעו דבר רע – ועל כן באה מצוה זו ברמז ובתורה שבעל פה.
(עפ"י שם משמואל לשמיני עצרת, עמ' רנט)
ענינים ורמזים נוספים, ע' שם משמואל שמחת תורה תרע"ב תרע"ז תרע"ז תרע"ט תרפ"א.

והיית אך שמח (עם הכולל) בגימטריא: **לילי יום טוב אחרון לשמחה** (גליונות קהלות יעקב).

'אמר רבא: שתי תשובות בדבר'. כן סגנונו של רבא בהרבה מקומות בש"ס. ע' במצוין ביוסף דעת כריתות יג ובתמורה כ:

'אמר רבא: רב יוסף הכי קא קשיא ליה' – מצינו כמה פעמים בגמרא שהחכמים הזכירו שמות אביהם או רבותיהם בשם, בתוספת תואר של כבוד, 'אבא' או 'רב' – ע' במובא בשבת קטו.

דף עב

'תנא מיניה ארבעין זימנין ודמי ליה כמאן דמנחה בכיסיה'. נקטו בכ"סו על פי מה שאמרו (בבבא מציעא כא:), 'אדם עשוי למשמש בכיסו בכל שעה' – כדי שלא יישמט ויאבד ממנו. כלומר, גם לאחר ששנה ארבעים פעם ונקבע הדבר בזכרונו, עדיין צריך לחזור עליו מדי שעה ואינו כדבר המונח בקופסא שבביתו שאינו צריך משמוש (תולדות אדם בשם הגר"א. וע"ע בענין זה בשו"ת אגרות משה יו"ד ח"א קמא).

'מי שהיו לו שני תינוקות... רבי אליעזר מחייב חטאת'. יש מקשים מדוע המל את של אחר השבת בשבת חייב, הלא מקלקל הוא בכך שמל קודם זמנו, שהרי מסתבר שהנימול קודם זמנו לא קיים המצוה [ואף לפי לדעת הסוברים שאין צריך אחר כך הטפת דם ברית, לא משום שקיים המצוה אלא משום שכבר אי אפשר לקיים, כמו נכרת הגיד]. ואם נאמר שמשנתנו סוברת מקלקל בחבורה חייב, עדיין קשה על הרמב"ם שפסק לפטור את המקלקל בחבורה ואעפ"כ הביא דין משנתנו (כן הקשה בשאגת אריה נב – שלא כפי הנחת הש"ך בטעם הסוברים אין צריך הטפת דם ברית מפני שקיים המצוה. ויש מפרשים משום שלדין הטפת דם אין צריך 'שמיני' דוקא).

ויש לתרץ עפ"י דברי הצ"ח (לעיל ד: הובא בשאג"א בקו"א) שאמנם בשעה שמל לא קיים המצוה, אבל בשעה שהגיע היום השמיני נתקיימה מצות מילה למפרע. ומשום כך נחשב 'מתקן', משום התיקון שלאחר זמן.

או באופן אחר: כשמל קודם זמנו, אף על פי שאינו מקיים את עיקר המצוה שהוא מעשה המילה, מכל מקום מקיים בזה את הענין הנוסף שיש במצות מילה, להיות נימול, ומשום קיום זה אינו נחשב 'מקלקל' (עפ"י הגר"ר בנגיס ח"א ת,ב. והעיר מדעות הראשונים בשבת קו אם כל כגון זה שיש בדבר קלקול מצד אחד ותיקון מצד אחר, אם נחשב 'מתקן'. וע"ע בתשובת הג"ר גרשון אשכנזי בשו"ת חות יאיר קנח ד"ה איברא).

על עיקר חיובו של המל בשבת מילה שלא בזמנה, ע' במובא בשבת קלו.

ותסברא, מה התם דלא עביד מצוה פטר רבי יהושע, היכא דקא עביד מצוה מחייב? יש להביין מהו לשון 'ותסברא...'. הלא יש כאן שתי סברות שלכאורה אינן שייכות זו לזו; סברה אחת יש לחייב במקרה הראשון ולא בשני – משום שאינו טרוד במצוה, כי כבר מל את של שבת בערב שבת. ויש סברה אחרת לחייב במקרה השני ולא בראשון – מפני שלא עשה מצוה בכך שמל את של אחר השבת בשבת. ואם כן, אין מובנת כל כך התמיהה הלא יש לומר שרבי מאיר מקבל את הסברה הראשונה יותר מן השניה (וכבר העיר הר"ש שדברי הגמרא טעונים הסבר).

ונראה מכאן שהטעם שהוא טרוד במצוה, אין ענינו שהוא כעין אנוס אלא משום שעשה מצוה, כי הטיירדא חשובה סרך מצוה [כדוגמת העוסק במצוה פטור מן המצוה, שגם טירדא דמצוה חשובה לפוטרו ממצוה], לכך מקשה, עד שאתה מחייבו ברישא משום שאינו טרוד במצוה כמו בסיפא, ועל כן אינו נחשב כעשה מצוה מאחר ואינו טרוד, הלא יש לך יותר לפוטרו ברישא מפני שעשה מצוה ממש לעומת הסיפא שלא עשה מצוה, כי מל קודם שמונת ימים (עפ"י משאת המלך).

ואולם התור"ד כתב שאכן אין כאן תמיהה ממש אלא אמר כן להרחיב התירוץ, ולומר שאין סברתו של רבי מאיר כאשר אתה סובר אלא כדאמרי דבי ר' ינאי.

דישא כגון שקדם ומל של שבת בערב שבת שלא נתנה שבת לדחות. מכאן הוכיח הר"ש (מובא ברא"ש שבת פ"ט ה) שקטן הנימול קודם יום השמיני אין צריך הטפת דם ברית, שאם כן הלא ניתנה שבת לידחות אצלו לענין הטפת דם.

ואולם הט"ז והש"ך (יו"ד רסב דסד) נקטו שצריך להטיף דם אלא שאין ההטפה דוחה שבת, ולכן לא ניתנה שבת לידחות אצלו. (וכבר האריכו האחרונים בענין זה; ע' שאגת אריה נב; פרי יצחק ח"ב ל; חדושי הגר"ר בנגיס ח"א ח).

בקרבן נתנאל פירש דעת הר"ש שאעפ"י שאין ההטפה דוחה שבת, אך כיון שאילו היה מטיף בשבת היה פטור מחטאת שהרי עשה מצוה [אילו היה הדין להטיף דם], שפיר נקרא 'ניתנה שבת לידחות אצלו'. וצ"ב בטעמו.

ולכאורה יש לבאר הוכחת הר"ש באופן אחר; נקט הר"ש מסברא שבסיפא גם אם קדם ומל את של שבת בזמנו, אם מל את של אחר השבת בשבת פטור לרבי יהושע אליבא דר"מ [יתכן שנקט כן משום דסיפא דומיא דרישא, שמדובר כשקדם ומל את האחר], ואף שלאחר שמל את של שבת כבר אין אצלו דחיית שבת אעפ"י כ פטור, וטעם הדבר הואיל ועדיין מצות מילה לפניו וטרוד בה [וגם שבת ניתנה לידחות אצלו מעיקרא]. ומה מוכיח שאם נאמר שהמל של שבת בער"ש צריך הטפה, בדין הוא שייפטר כיון שטרוד בטרדה דמצוה של הטפה המוטלת עליו ואעפ"י שכעת לא ניתנה שבת לידחות אצלו [ואפשר שפטור רק משום דמעיקרא ניתנה שבת לידחות, משא"כ אם מעיקרא לא היה זמנו של אחד מהם בשבת – חייב, כמוש"כ הרמב"ם הל' שגגות ב]. וצ"ע.

(ע"ב) פוטור היה רבי מאיר אפילו עגל של זבחי שלמים ששחטו לשום הפסח. דוקא עגל של 'זבחי שלמים', אבל חולין – חייב, שהרי אינו טרוד בו בהקרבנו וגם אינו מתחלף בפסח, שהרי הוא עגל (פשוט).

'מאי שנא יבמתו דקא עביד מצוה...' מכאן שהבא על יבמתו, הגם שהיתה נדה – קנאה ועשה מצוה (עפ"י תוס' יבמות ב. ד"ה ואחות. וכן נפסק בשו"ע; באור הגר"א קסד, ד).

'באשתו מעוברת... סמוך לווסתה.' כתבו ראשונים: עתה שהעמידו בסמוך לווסתה, שוב אין מדובר במעוברת [כי גם כשאינה מעוברת אין כאן מצוה בסמוך לווסתה. עפ"י תוס' ועוד].
וכן הוא הדין, שהרי מעוברת משהוכר עוברת אינה חוששת לווסת הקודם גם אם היה לה וסת קבוע, ועל כרחנו 'סמוך לווסתה' אינו במעוברת (עפ"י רא"ש נדה א, ד. ומשום כך גרס המאירי 'אלא בסמוך לווסתה'). אך יש לומר שמדובר במעוברת שלא הוכר עוברת, שהדין הוא שחוששת לווסתה (עפ"י תורת הבית להרשב"א, שער הוסתות. וע' בהגר"א יו"ד קפט ס"ק נה).

מרש"י (בד"ה אשתו) משמע שמדובר במעוברת ובסמוך לווסתה. ומשמע מדבריו שאם אינה מעוברת, יש כאן מצות פריה ורבייה ופטור לרבי יהושע. וכן מבואר בתורי"ד. [הרי שנחלקו ראשונים בשאלה האם מתקיימת מצות פריה ורבייה בנדה. ויש שתלו זאת בשאלה הכללית, האם ולד שנוצר מביאת איסור, מקיימים בו מצות פריה ורבייה. עפ"י שו"ת פרי יצחק ח"א מב ועוד].
וקשה לפי זה מהו שהקשו **'אי הכי אפילו יבמתו נמי'**, הלא ביבמתו עשה מצוה ולכן פטור. ופירש הנצי"ב שקושיא זו לא הקשו אלא ללשנא בתרא, שאין חילוק לרבי יוחנן בין עשה מצוה או לא עשה מצוה, ועל כרחנו הטעם לחייב באשתו משום שהיה לו לשאלה, ועל כן הקשו אם כן אפילו יבמתו יהא פטור מטעם זה, הגם שעשה מצוה.

'סמוך לווסתה.' יש מי שכתב להוכיח מכאן שחייב פרישה בשעת וסתה ממש – מדאורייתא הוא אף למאן דאמר 'וסתות דרבנן', שאם לא כן הלא מדאורייתא יש כאן טעות בדבר מצוה ופטור מחטאת ומשום איסור דרבנן לא יתחייב חטאת (עפ"י בינת אדם קח, א).

ויש להעיר קצת משלטון 'סמוך לווסתה' משמע אף שלא בשעת הווסת ממש, ולמ"ד וסתות דרבנן אין כאן חייב מדאורייתא. ונראה לכאורה שלאחר שהכמים אסרו לו, שוב אין כאן מצוה כלל וודאי אינו טרוד במצוה דאורייתא [ודוגמא לזה בתוס' ביצה כה רע"ב שמשום דלאו אורח ארעא לא היה לו למהר ואינו 'אנוס'. וע"ע כע"ז ביוסף דעת הוריות ב.].
וכן יש לשמוע מדברי המאירי שפירש מה שאמרו בסמוך בשכח והוציא את הלולב לרשות הרבים בשבת פטור, שמדובר בזמן שהיה לולב דוחה שבת ביו"ט ראשון. הרי משמע שלאחר שהכמים אסרו, שוב אינו טרוד במצוה הגם שמדין תורה יש כאן מצוה.

'זהאמר רבא חייב אדם לשמח אשתו בדבר מצוה?' פרש"י: כשמתאוית לו (וכן נפסק להלכה באו"ה רמ). צריך עיון מדוע לא תירץ באופן שאינה מתאוית לו, שאין בדבר מצוה. [ואמנם גם כשאינה מתאוית, אם כוונתו בביאה כדי לגדור עצמו, יש בדבר קבלת שכר (כמובא ברמ"א שם בשם הטור), וגם בזה אפשר שנחשב מעין מצוה (ע' עזרת כהן לו). ומכל מקום הלא אפשר שרבי יוחנן מדבר כשאינו בועל אלא להנאת עצמו שאין בדבר שום קבלת שכר, כמו שכתב הראב"ד ב'בעלי הנפש']. וצריך עיון (כן הקשה בשו"ת אגרות משה או"ח ח"א קנה. ועע"ש באה"ע ח"א פא).

ולולא פרש"י היה אפשר לפרש דברי רבא שבכל ענין שבועל, אף להנאת עצמו, חייב הוא לשמחה. וא"כ יש בדבר קיום מצוה הגם שאין חייב. וי"ל שסובר רש"י כיון שאינו מחוייב מעיקרא אין זה 'טועה בדבר מצוה'.

[יש להעיר מדברי תרומת הדשן (רנה) לענין טבילה בשבת, שנחשבת הטבילה לדבר מצוה מפני שהאיש משמחה. וצ"ב מניין שאף לגביה נחשב הדבר כמצוה. וצ"ל הואיל וראינו ששמחתה היא דבר מצוה לאיש, סברא שיש להקל לגביה הטבילה. ויש לעיין כאשר לא איכפת לה או גם נוח לה יותר להמתין לאחר השבת, האם גם באופן זה נתייר טבילתה כי מ"מ מקיים מצוה, אם לאו].

ושמא יש לתרץ שבאופן שאין שום סרך מצוה, לא היה צריך רבי יוחנן להשמיענו זאת שאינו ענין כלל ל'טועה בדבר מצוה'.

ויש מי שחידש שבכל הרגלים, אם יש לו בשר שלמים ששחט מערב יום טוב, מחוייב לאכול בלילה משום שמחה [למאן דאמר לא בעינן זביחה בשעת שמחה], ולא נתמעט אלא שאינו חייב לשחוט מאתמול, אבל אם יש לו – מצווה בשמחה (אבני נזר או"ח תכג).

ג. יום טוב ראשון של חג שחל להיות בשבת, לדברי רבין אפשר לשחוט שלמים מאתמול ולאכלם ביום טוב למצות שמחה. ואילו לעולא אין יוצא בהם כאמור. ואמר רב הונא בריה דרב יהודה: משמחו בשעירי הרגלים. ורבא דחה זאת שהרי אי אפשר לצלותם בשבת, ואין שמחה בבשר חי. ועוד, כהנים אוכלים וישראל במה שמחים? אלא אמר רב פפא: משמחו בכסות נקיה וביין ישן.

ד. חגיגת י"ד נאכלת לשני ימים ולילה אחד (לא ילין מן הבשר אשר תזבח בערב ביום הראשון לבקר – הרי בוקר שני. ולמאן דאמר חגיגת י"ד לאו דאורייתא, הרי היא ממש קרבן שלמים). ולבן תימא נאכלת ליום ולילה, כפסח.

חגיגת ט"ו נאכלת לשני ימים ולילה אחד (אם נדר או נדבה זבח קרבנו, ביום הקריבו את זבחו יאכל וממחרת).

אימורי החגיגה ששהו עד הבוקר הראשון מחוץ למזבח – נפסלו, ודינם בשריפה (ולא ילין חלב חגי עד בקר. רב כהנא דרש מסמיכות עד בקר – ראשית... ורב יוסף הקשה שאין צורך בכך, כי מדברי התנא מבוואר שסתם 'בוקר' – בוקר ראשון הוא). ומכאן נלמד לאימורי שאר הקרבנות (תוס').

דפים עא – עב

קל. האם יש חיוב חטאת בשגגות דלהלן?

- א. שחט את הפסח בשבת שלא לשמו או במחשבת-פסול אחרת.
- ב. שחט שאר זבחים בשבת לשם פסח.
- ג. שחטם לשם קרבנות ציבור.
- ד. שחט בעל מום או בהמת חולין לשם פסח.
- ה. שחט פסח ונמצא בעל מום או טרפה.
- ו. היו לו שני תינוקות למול, אחד בשבת ואחד בערב שבת, ושכח ומל של ערב שבת בשבת.
- ז. מל את שלאחר השבת בשבת.
- ח. נתחלף לו שפוד של נותר בשפוד של צלי.
- ט. בא על אשתו נדה בטעות / יבמתו נדה.
- י. יום טוב ראשון של חג שחל להיות בשבת ושכח והוציא את הלולב לרשות הרבים.
- יא. היה אוכל בתרומה או עומד ומקריב, ונודע שהוא בן גרושה.

יב. מהם הכללים העולים מן הסוגיא ב'טועה בדבר מצוה' לענין חיוב חטאת.

א. הפסח ששחטו שלא לשמו בשבת בשוגג (שסבור מותר לשחוט שלא לשמו, או שכח ששבת היום) – חייב עליו חטאת.

אין חילוק אם שחט לשם דבר האסור או לשם דבר המותר, כגון קרבנות ציבור (תוס').

וכן שחטו שלא לאוכליו, שלא למנויו, לערלים ולטמאים – חייב. לאוכליו ושלא לאוכליו, למנויו ושלא למנויו, למולים ולערלים, לטמאים ולטהורים – פטור, שהרי הפסח כשר.

ואם טעה וסבר שהוא זבח אחר – באנו לשאלת 'עקירה בטעות', (ומחלוקת החכמים היא במנחות. תוס'); לדעת הסובר אינה עקירה – הפסח כשר ואין כאן חילול שבת. ולדעת הסובר הוי עקירה – חייב.

א. נראה שאפילו לדעת רבי מאיר שפוטר היה רבי יהושע בטועה בדבר מצוה אפילו לא עשה מצוה, אין לפטרו כששחט לשם אחד מן הזבחים, לפי ששינה לדבר האסור, הגם שטעה וסבר שהוא דבר המותר.

כששינה לדבר המותר לשחטו בשבת, לדברי רבי מאיר אליבא דרבי יהושע פטור. ואפילו לדעת סתם משנתנו שאינה כר"מ, כתבו התוס' לפי תירוץ אחד שפטור לרבי יהושע הואיל וניתנה שבת לידחות אצל אותו פסח אילו היה שוחטו לשמו. והרמב"ם בפירוש המשנה אינו סובר כן. (ויש מקום לומר שגם התוס' לא אמרו אלא לפי דעת המקשה, שלכך לא הקשה אילו היינו מעמידים רישא בטועה כי י"ל כסברה הנזכרת, אבל לפי האמת רבי יהושע מחייב בכל אופן כל שלא עשה מצוה. ואולם בתוס' רשב"א ד"ה שחטו צידד חילוק זה לפי האמת). והצל"ח כתב בדעת הרמב"ם שהשוחט זבח לשם קרבנות ציבור, כיון שזמנו בהול פטור הגם שלא עשה מצוה].

ב. הרמב"ם (שגגות ב,יא) פסק עקירה בטעות אינה עקירה.

וכן נראה (שם ב,ח טז; תרומות י,יב) שפסק כרבי מאיר (וכן היא דעת רבי יוסי בסוכה מב.), שטועה בדבר מצוה פטור אפילו לא עשה מצוה. אך דוקא כשזמנו בהול. אבל בלאו הכי חייב.

ב. כל הזבחים ששחטם לשם פסח בשבת ערב הפסח, לדברי רבי אליעזר חייב בכל אופן.

לרבי יהושע, אם אינם ראויים לפסח כגון נקבה או בן שתי שנים; לדברי רבי שמעון, וכן סתמה משנתנו – חייב. ולדברי רבי מאיר פטור. ואפילו עגל של זבחי שלמים ששחטו לשום הפסח, פוטר היה רבי מאיר (מפני שהוא טרוד בהקרבתו כל ימי הפרשתו. רב ביבי בשם רבי אלעזר).

ואם ראויים הם לפסח, פוטר רבי יהושע מפני שטעה בדבר מצוה ועשה מצוה כל דהו (ששאר זבחים שנובחו לשם פסח – כשרים חוץ מן החטאת שפטולה שלא לשמה. ואולם לדעת הפוסלים (רבי אליעזר לעיל סב: וכן יוסף בן חונאי ריש זבחים), דינו כטועה בדבר מצוה ולא עשה מצוה, שלת"ק חייב אפילו לרבי יהושע, וכדלהלן).

וכל זה כשטעה וסבר שהוא פסח, לכך פטר רבי יהושע, אבל העוקר אינו 'טועה' וחייב.

א. להלכה אנו נוקטים שאם אינם ראויים חייב ואם ראויים – פטור – כרבי שמעון וכסתם מתניתין אליבא דרבי יהושע.

ב. בתוס' רשב"א מצדד לומר שאם שחט קרבן התמיד לשם פסח, כיון שהוא קרבן ציבור שדוחה שבת והרי ניתנה שבת לידחות אלו אילו היה שוחטו לשמו – פטור. או שמא כיון שלא עלה לשם חובה וצריך להביא תמיד אחר – חייב אפילו לרבי יהושע.

ג. כתבו התוס' (עג: ד"ה לדברי) שלדברי האומר מתעסק בחבורה פטור, הטועה פטור אפילו בשאינם ראויים לאותו זבח מפני ששוחט זבח מסוים וסובר שהוא אחר והריהו 'מתעסק'.

ואין כן דעת הרמב"ם, שנקט (שבת א,יז) מקלקל בחבורה פטור, וא"כ הוא הדין למתעסק בחבורה (ע' כריתות יט:) ואעפ"כ מחייב בשאינם ראויים ששחטם לפסח.

ג. טעה ושחט זבח בסברו שהוא קרבן ציבור; לתנא קמא – חייב בין לרבי אליעזר בין לרבי יהושע (שאף

על פי שטעה בדבר מצוה ועשה מצוה, הואיל ויש לקרבנות ציבור הדוחים שבת קצבה לא היה לו לטעות בדבר ואין זו 'טעות' אלא 'שגגה'. עפ"י רש"י. רבי מאיר פוטר. והעמיד רבי אמי כשקדם ושחט את קרבנות הציבור שכבר אינו טרוד בהקרבנם [ורבי מאיר פוטר אפילו באופן זה], אבל אם עדיין לא שחטם – פוטר היה רבי יהושע. ידע שאינו קרבן ציבור ושחט בשגגה לשם קרבן ציבור כסבור מותר הדבר או סבור שאינו שבת – נראה פשוט שאין זה טועה בדבר מצוה וחייב לדברי הכל (לקוטי הלכות).

ד. שחט בעל מום בשבת לשם פסח – חייב לדברי הכל [ואפילו לרבי מאיר (רבי יוחנן), מפני שבע"מ אינו מתחלף בתם ואין זו טעות סבירה, וגם אינו מוטרד בהקרבנות].

שחט חולין (תמימים) לשם פסח; לתנא קמא חייב ולרבי מאיר פטור (רב נחמן – משום שעלולים להתחלף זה בזה והריהו טועה בדבר מצוה, ואעפ"י שלא עשה מצוה). שחט עגל חולין לשם פסח, חייב אפילו לרבי מאיר, שהרי אינו מתחלף בו וגם אינו טרוד בו (כ"ג).

ה. שחט ונמצא בעל מום – חייב (שהיה לו לבקרו ואינו אנוס). שחט ונמצא טריפה בסתר – פטור, מפני ששחט ברשות.

א. לפרש"י, טעם הפטור בנמצא טריפה – מפני שהוא אנוס (וכן נקטו מפרשים לעיקר – ע' בחדושי הנצי"ב ובזבח תודה להלן ע"ג).

ואילו התוס' (ע"ג ד"ה שחטו) פרשו עפ"י סוגית הגמרא שהטעם הוא משום טועה בדבר מצוה ואינו פטור אלא לרבי מאיר, אבל לתנא קמא חייב מפני שלא עשה מצוה. ובתוס' רשב"א (שם) צידד לפי תירוץ אחד שאעפ"י שטעם הפטור הוא משום טועה בדבר מצוה, מודה בזה רבי שמעון שאעפ"י שלא עשה מצוה פטור.

ב. לדברי רבי יוסי (ע' סוכה מב. ותוס'; תו"כ נדבה ג, ג ובראב"ד) הביקור ממום מעכב בדיעבד אעפ"י שנמצא תם. ויש מי שכתב להוכיח ממשנתנו שחכמים חולקים וסוברים שרק אם נמצא בעל מום פסול אבל נמצא תם כשור. וכתב עפ"י לשון הרמב"ם שכן הלכה (עפ"י שו"ת תורת חסד כג. ושם יש לדחות הראיה שמדובר כאן שביקר ולא שם לבו למום הלכך נחשב כשוגג מפני שלא ביקר כראוי, אבל מ"מ יש כאן ביקור ולא נפסל בדיעבד אם היה נמצא תם, אלא שמלשון רש"י משמע שלא ביקר כלל).

ו. מי שהיו לו שני תינוקות, אחד למול בערב שבת ואחד למול בשבת, ושכח ומל את של ערב שבת בשבת; רבי אליעזר מחייב חטאת ורבי יהושע פוטר. ופירש רבי אמי, כשקדם ומל את של ערב שבת בשבת, שעדיין טרוד הוא במילת התינוק של שבת ובשל כך טעה, אבל קדם ומל את של שבת – חייב אף לרבי יהושע.

רבי מאיר אומר (כפירוש דבי רבי ינאי): אם קדם ומל את של שבת בערב שבת, הואיל ולא ניתנה שבת לדחות אצל אדם זה, שהרי לפי האמת אין לו כעת למול שום תינוק בשבת – חייב.

ז. מל את שלאחר השבת בשבת; לתנא קמא חייב בין לרבי אליעזר בין לרבי יהושע מפני שטעה בדבר מצוה ולא עשה מצוה. ולרבי מאיר פוטר היה רבי יהושע. [ודוקא אם ניתנה שבת להדחות, שיש לו תינוק הצריך למולו בשבת, אבל בלאו הכי – חייב. וכן פסק הרמב"ם שגגות ב, ה].

ח. אמר רבי שמעון בן לקיש: נתחלף לו שפוד של נותר בשפוד של צלי (– של בשר קודש, שאכילתו מצוה) ואכלו – חייב. לפי 'איכא דאמר', רבי יוחנן פוטר בכגון זה אעפ"י שלא עשה מצוה. (וכדעת רבי מאיר, כנוכר).

הרמב"ם (שגגות ב,טז) פסק שחייב חטאת, וכלשון ראשונה שרבי יוחנן אינו חולק על ריש לקיש.

ט. אשתו נדה בעל בטעות – חייב. יבמתו נדה בעל – פטור (רבי יוחנן). והעמידו בגמרא בסמוך לווסתה (כלומר, אינו יודע אם הוא סמוך לווסתה אם לאו. והוא הדין כשאינו יודע אם היא נדה גמורה אם לאו. תוס') והיה לו לשאלה, לכך באשתו אינו נפטר משום 'טועה בדבר מצוה'. אבל ביבמתו, כיון שהוא מתבייש לשאלה הרי הוא טועה בדבר מצוה ופטור.

ושאלו בגמרא על רבי יוחנן כאיזה תנא אמר דבריו, כי לא שמענו פטור בטועה בדבר מצוה אלא כשזמנו בהול.

א. הרמב"ם הביא דברי רבי יוחנן להלכה.

ב. אם יודע שהוא סמוך לווסתה, כתבו התוס' שאפילו ביבמתו חייב. ורק כשאינו יודע אם היא סמוך לווסתה או שאינו יודע אם היא נדה – פטור ביבמתו.

ג. מלשון רש"י (בד"ה אשתו נדה) משמע שמפרש במעוברת דווקא ובסמוך לווסתה, אבל בלאו הכי יש כאן מצוה ופטור לרבי יהושע. והנצי"ב פירש דבריו שזה רק לפי לשון ראשונה אבל ללשון אחרונה שרבי יהושע פוטר אפילו לא עשה מצוה, על כרחנו לחלק בין אשתו ליבמתו שזו היה לו לשאלה וזו לא היה לו לשאלה, ושוב אין חילוק בין מעוברת לשאינה מעוברת. וגם הרמב"ם סתם לחייב באשתו, ומשמע גם בשאינה מעוברת ולא סמוך לווסתה. וכן נראה בתוס' (וע"ע זבח תודה).

י. רבי יוסי אומר: יום טוב הראשון של חג שחל להיות בשבת ושכח והוציא את הלולב לרשות הרבים – פטור, מפני שהוציא ברשות (של מצוה שהיה טרוד בה. רש"י).
[ודוקא אם לא יצא בו ידי חובתו (כגון שהפכו או שהוציאו בכלי), אבל יצא בו ידי חובת נטילה קודם שהוציאו – חייב, ששוב אין כאן טירדה דמצוה. עפ"י סוכה מב.].
מדובר בזמן שלולב היה דוחה את השבת ביום ראשון (מאירי).

יא. היה אוכל בתרומה ונודע שהוא בן גרושה – רבי אליעזר מחייב קרן וחומש ורבי יהושע פוטר. וכמה הסברים ניתנו למחלוקתם;

רב ביבי בר אביי פירש בתרומה בערב הפסח שזמנה בהול, ורבי יהושע פוטר משום 'טועה בדבר מצוה'.
הסבר נוסף: הואיל ותרומה נקראת 'עבודה' (עבודת מתנה אתן את כהנתכם והזר הקרב יומת), לכך מכשיר רבי יהושע כשם שהוא מכשיר כהן שעבד ונמצא שהוא חלל (משום ברכ' ה' חילו ופעל ידיו תרצה. 'חילו' – חללים שבו).

[מדברי רבי יוחנן נראה שפירש מחלוקתם בכל תרומה, ואף על פי שאין זמנו בהול פטר רבי יהושע משום 'טועה בדבר מצוה'].

הרמב"ם (תרומות י,יב) פסק כרבי יהושע שהאוכל תרומה פטור, אלא שבערב הפסח שזמנו בהול פטור לגמרי, ובשאר ימות השנה – משלם את הקרן בלבד. (על באור שיטתו ע' בשו"ת הרמ"ע מפאנו קה; משנה ראשונה, תוס' אנשי שם תרומות ה,א ומראה הפנים על הירושלמי שם; תות יאיר דד"ה אוקימתא); מנחת חינוך רפ, לה; משאת המלך; בית ישי ו,ב).